DIE TAAK VAN DIE PRINSIPAAL VAN DIE TEGNIESE KOLLEGE MET BETREKKING TOT GEMEENSKAPSONDERWYS

ESIAS RENIER BOOYENS B.Juris., B.Comm., B.Ed., H.O.D., V.D.O.

Skripsie voorgelê ter gedeeltelike nakoming van die vereistes van die graad Magister Educationis in Onderwysbestuur in die Nagraadse Skool vir Opvoedkunde in die Fakulteit Opvoedkunde aan die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

Studieleier: Dr. P.J. Mentz

Potchefstroom
1996

VOORWOORD

Eerstens wil ek eer en dank betuig aan my Hemelse Vader vir sy genade en bystand gedurende die tydperk van my studies.

'n Besondere woord van dank aan my studieleier, dr. P.J. Mentz, vir sy bekwame leiding, geduld en aanmoediging te alle tye. So ook 'n woord van dank aan die personeel van die Ferdinand Postma Biblioteek, in die besonder Mev. C.F. Rood, vir haar vriendelikheid en behulpsaamheid.

Baie dankie aan prof. W.A.M. Carstens, Departement Afrikaans en Nederlands, wat die taalversorging behartig het.

Ek is ook dank verskuldig aan Ria Groenewald, wat gehelp het met die taalversorging van die vraelyste, en Leon Foot wat gehelp het met die tegniese versorging daarvan. Baie dankie aan die prinsipale en lektore van die tegniese kolleges vir die voltooiing en terugstuur van die vraelyste.

'n Spesiale dank aan my vrou Esther vir haar belangstelling en aanmoediging. So ook aan my kinders, Renette, Riaan, Sias en Esmari, met 'n spesiale dankie aan Riaan wat altyd byderhand was om met die rekenaar te help. Hulle belangstelling en aanmoediging sal my altyd bybly.

Ek wil ook my goeie vriend Chopo Teleki bedank vir sy belangstelling en getroue aanmoediging.

OPSOMMING

Die omvang van onderwys- en opleidingsbehoeftes wat Suid-Afrika tans beleef, onderstreep die feit dat geen enkele vorm van onderwysvoorsiening daarin slaag om in al die leerbehoeftes van die gemeenskap te voorsien nie. Moontlikhede buite die tradisionele vorme van onderwysvoorsiening moet ondersoek en oorweeg word. Gemeenskapsonderwys is 'n moontlikheid waardeur leer- en onderwysgeleenthede uitgebrei kan word om die behoeftes van die gemeenskap aan te pak.

Gemeenskapsonderwys behels 'n proses en struktuur waardeur onderwys- en leergeleenthede aan die gemeenskap aangebied word deur middel van gemeenskapsonderwysprogramme.

Die gemeenskapskollege of gemeenskapsleersentrum vorm 'n integrale onderdeel van die infrastruktuur vir gemeenskapsonderwys. In Suid-Afrika het die gedagte rondom gemeenskapskolleges reeds aandag geniet. Hier word besin oor 'n onderwysinstelling wat toeganklik is en oor die nodige aanpasbaarheid en buigsaamheid beskik om 'n heterogene studentegemeenskap met uiteenlopende behoeftes te bedien. Tegniese kolleges kan in hierdie opsig 'n betekenisvolle bydrae lewer. Teen die agtergrond van die maksimale benutting van hulpbronne blyk die omskepping van tegniese kolleges tot gemeenskapskolleges of sentra vir gemeenskapsonderwys sinvol te wees.

Die voormalige Departement van Onderwys en Opleiding, wat in die grondwetlike bedeling voor 27 April 1994 verantwoordelik was vir die voorsiening van onderwys aan die swart gemeenskappe, het reeds sedert 1990 besin oor strategieë om die tegniese kolleges

verbonde aan dié departement te omskep tot gemeenskapskolleges.

Die prinsipaal van die tegniese kollege, as onderwysleier en hoof-uitvoerende beampte staan sentraal in die gemeenskaps-onderwysproses. Gemeenskapsonderwysprogramme moet onder sy bestuur en leierskap realiseer.

Die taak van die prinsipaal van die tegniese kollege met betrekking tot die implementering van gemeenskapsonderwys word in hierdie skripsie nagevors. Daar word ook gepoog om riglyne neer te lê vir die implementering van gemeenskapsonderwys aan tegniese kolleges.

SUMMARY

The scope of education and training needs which South Africa is currently experiencing emphasizes the fact that no single form of provision of education will succeed to meet the learning needs of the community. Alternative options, other than the traditional forms of provision, should be investigated and considered. Community education is an option for the extension of learning and educational opportunities to meet the needs of the community.

Community education involves a process and structure for the provision of learning and education opportunities to the community by means of community education programmes.

The community college or community learning centre forms an integral part of the infrastructure for community education. In South Africa the concept of a community college system is nothing new. An institution which is accessible and has the necessary flexibility to cater for the diverse needs of a heterogeneous student community is envisaged. Technical colleges can make a significant contribution in this regard. The transformation of technical colleges into community colleges seems to be a viable option against the background of the optimal utilization of facilities.

Under the constitutional dispensation before 27 April 1994, the Department of Education and Training catered for the education of the black community. This department had already, since 1990 considered the transformation of those technical colleges under its jurisdiction into community colleges.

As educational leader and chief executive officer the role of the

principal is central in the community education process. Community education programmes must become a reality under his management and leadership.

The subject of this study is the task of the technical college principal with regard to the implementation of community education. In addition to this it will be endeavoured to determine guidelines for the implementation of community education at technical colleges.

INHOUDSOPGAWE

OPSOMMING		i
SUMMARY		iii
LYS VAN TABELLE		xi
1.	**ORIëNTERING**	**1**
1.1	INLEIDING	1
1.2	BEGRIPSBEPALING	2
1.2.1	Formele onderwys, nie-formele onderwys en informele onderwys	3
1.2.2	Loopbaan- en beroepsonderwys	4
1.2.3	Milieu-gestremdheid	4
1.2.4	Kompensatoriese onderwys	5
1.2.5	Gemeenskap	5
1.2.6	Gemeenskapsonderwys	5
1.2.7	Gemeenskapsontwikkeling	6
1.2.8	Lewenslange leer en onderwys	6
1.2.9	Gemeenskapskollege	7
1.2.10	Tegniese kollege	8
1.3	PROBLEEMSTELLING	8
1.4	DIE DOEL MET DIE NAVORSING	8
1.5	NAVORSINGSMETODE	9
1.5.1	Literatuurstudie	9
1.5.2	Empiriese ondersoek	9
1.6	HOOFSTUKINDELING	10
2.	**GEMEENSKAPSONDERWYS**	**11**
2.1	INLEIDING	11
2.2	DIE AARD EN OMVANG VAN GEMEENSKAPSONDERWYS	12

2.2.1	Die begrip gemeenskapsonderwys	12
2.2.2	Beginsels van gemeenskapsonderwys	15
2.2.3	Doelstellings met gemeenskapsonderwys	24
2.2.4	Die omvang van gemeenskapsonderwys	26
2.2.5	Agente van gemeenskapsonderwys	27
2.2.6	Kliënte van gemeenskapsonderwys	28
2.2.7	Samevatting	29
2.3	GEMEENSKAPSONDERWYS IN DIE PRAKTYK	30
2.3.1	Inleidend	30
2.3.2	Die gemeenskapsonderwysproses	30
2.3.3	Die struktuur vir gemeenskapsonderwys	31
2.3.4	Gemeenskapsonderwysprogramme	36
2.4	'N FASEOLOGIESE BESKOUING VAN GEMEENSKAPSONDERWYS	38
2.4.1	Inleidend	38
2.4.2	Fases in die gemeenskapsonderwysproses	39
2.4.3	Samevatting	43
2.5	DIE GEMEENSKAPSLEERSENTRUM MET VERWYSING NA DIE TEGNIESE KOLLEGE AS GEMEENSKAPSLEERSENTRUM/GEMEENSKAPSKOLLEGE	44
2.5.1	Inleidend	44
2.5.2	Die funksie en bydrae van die gemeenskapskollege in die voorsiening van gemeenskapsonderwys	45
2.5.2.1	Die missie en werkterrein van die gemeenskapskollege	45
2.5.2.2	Die bestuur van die gemeenskapskollege	50
2.5.2.3	Die organisasie van gemeenskapsonderwys binne die gemeenskapskollegestruktuur	51
2.5.2.4	Kenmerke van die gemeenskapskollege	52
2.5.3	Finansiering van gemeenskapsonderwys	55

2.6	GEDAGTES EN VERWAGTINGE RONDOM GEMEENSKAPSKOLLEGES IN SUID-AFRIKA	**56**
2.7	DIE TEGNIESE KOLLEGE AS GEMEENSKAPSKOLLEGE	**59**
2.7.1	Inleidend	**59**
2.7.2	Die missie en werkterrein van die tegniese kollege	**60**
2.7.3	Bestuurstrukture van die tegniese kollege	**64**
2.7.4	Die tegniese kollege en gemeenskapsonderwys	**69**
2.7.5	Samevatting	**74**
2.8	SINTESE	**76**
3.	**GEMEENSKAPSONDERWYS AAN DIE TEGNIESE KOLLEGE: BESTUURSIMPLIKASIES**	**77**
3.1	INLEIDING	**77**
3.2	DIE BELANGHEBBENDE PARTYE BY DIE TEGNIESE KOLLEGE AS GEMEENSKAPSKOLLEGE	**79**
3.3	BESTUURSIMPLIKASIES MET BETREKKING TOT GEMEENSKAPSONDERWYS	**81**
3.3.1	Inleidend	**81**
3.3.2	Oorhoofse bestuur	**84**
3.3.2.1	Beheerstruktuur	**84**
3.3.2.2	Beleidsbepaling	**86**
3.3.2.3	Organisering	**89**
3.3.3	Onderwysprogrambestuur	**90**
3.3.3.1	Die ontwerp van onderwysprogramme	**90**
3.3.3.2	Implementering en operasionalisering van programme	**101**
3.3.4	Personeel	**104**
3.3.5	Gemeenskapsbetrekkinge	**106**
3.3.6	Fisiese fasiliteite	**108**

3.3.7 Finansies 109
3.3.8 Administrasie 110
3.3.9 Skep van 'n bepaalde organisasieklimaat 110
3.4 SINTESE 113

4. EMPIRIESE ONDERSOEK 115

4.1 INLEIDING 115
4.2 DIE VRAELYS 115
4.3 DIE DOEL MET DIE VRAELYS 116
4.4 KONSTRUKSIE VAN DIE VRAELYS 116
4.4.1 Biografiese gegewens 117
4.4.2 Demografiese gegewens 117
4.4.3 Die taak van die prinsipaal met betrekking tot gemeenskapsonderwys 118
4.4.4 Die stand van gemeenskapsonderwys aan tegniese kolleges 119
4.4.5 Houding teenoor gemeenskapsonderwys 120
4.5 ADMINISTRATIEWE PROSEDURES 120
4.6 POPULASIE 121
4.7 STATISTIESE TEGNIEKE EN PROSEDURES 122
4.7.1 Inleiding 122
4.7.2 Bepaling van frekwensies 122
4.7.3 Bepaling van effekgroottes 123
4.8 INTERPRETASIE VAN STATISTIESE DATA 123
4.8.1 Biografiese gegewens oor prinsipale 124
4.8.2 Biografiese gegewens oor adjunkhoofde en afdelingshoofde 127
4.8.3 Demografiese besonderhede oor prinsipale 129
4.8.4 Gegewens oor gemeenskapsonderwys 132
4.8.5 Vergelyking tussen die response van prinsipale en adjunk- en afdelingshoofde 149

4.8.5.1 Die taak van die prinsipaal met betrekking tot gemeenskapsonderwys **155**

4.8.5.2 Die huidige stand van gemeenskapsonderwys aan tegniese kolleges **156**

4.8.5.3 Die houding van prinsipale en lektore teenoor gemeenskapsonderwys **157**

4.9 SAMEVATTING **158**

5. GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS 160

5.1 INLEIDING **160**

5.2 GEVOLGTREKKINGS **161**

5.2.1 Gevolgtrekkings op grond van die literatuurstudie **161**

5.2.2 Gevolgtrekkings op grond van die empiriese ondersoek **166**

5.2.2.1 Demografiese besonderhede **167**

5.2.2.2 Gemeenskapsonderwys **168**

5.2.2.3 Die stand van gemeenskapsonderwys aan tegniese kolleges **168**

5.2.2.4 Die houding van prinsipale en lektore teenoor gemeenskapsonderwys **169**

5.3 AANBEVELINGS **169**

5.3.1 Oorhoofse bestuur **169**

5.3.1.1 Die beheerstruktuur **169**

5.3.1.2 Beleidsbepaling **170**

5.3.1.3 Organisering **171**

5.3.2 Onderwysprogrambestuur **171**

5.3.3 Voorligting **172**

5.3.4 Personeel **172**

5.3.5 Gemeenskapsbetrekkinge **173**

5.3.6 Fisiese fasiliteite **173**

5.3.7 Finansies 173

5.4 SLOT 174

BIBLIOGRAFIE 177

BYLAAG A (Brief van die Departement van Onderwys en Opleiding)

BYLAAG B (Brief aan prinsipale)

BYLAAG C (Vraelys aan prinsipale)

BYLAAG D (Vraelys aan adjunkhoofde en afdelingshoofde)

BYLAAG E (Verklaring - Taalversorging)

LYS VAN TABELLE

TABEL 3.1	BESTUURSTAKE EN BESTUURSAREAS VAN DIE SKOOL	82
TABEL 3.2	BESTUURSKATEGORIEë, BESTUURSELEMENTE EN BESTUURSAKTIWITEITE	82
TABEL 4.1	AANTAL VRAELYSTE	122
TABEL 4.2	GEGEWENS OOR PRINSIPALE: PERSOONLIK	124
TABEL 4.3	GEGEWENS OOR PRINSIPALE: KWALIFIKASIES, ONDERVINDING EN AANSTELLING	125
TABEL 4.4	GEGEWENS OOR ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE: PERSOONLIK	127
TABEL 4.5	GEGEWENS OOR ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE: KWALIFIKASIES, ONDERVINDING EN AANSTELLING	127
TABEL 4.6	GEGEWENS OOR PRINSIPALE: DEMOGRAFIES	129
TABEL 4.7	PRINSIPALE: DIE TAAK VAN DIE PRINSIPAAL MET BETREKKING TOT GEMEENSKAPSONDERWYS	133
TABEL 4.8	ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE: DIE TAAK VAN DIE PRINSIPAAL MET BETREKKING TOT GEMEENSKAPSONDERWYS	135
TABEL 4.9	PRINSIPALE: DIE STAND VAN GEMEENSKAPS-ONDERWYS AAN TEGNIESE KOLLEGES	139

TABEL 4.10	ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE: DIE STAND VAN GEMEENSKAPSONDERWYS AAN TEGNIESE KOLLEGES	141
TABEL 4.11	PRINSIPALE: HOUDING TEENOOR GEMEENSKAPSONDERWYS	146
TABEL 4.12	ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE: HOUDING TEENOOR GEMEENSKAPSONDERWYS	147
TABEL 4.13	GEMIDDELDES VAN RESPONSE: PRINSIPALE	150
TABEL 4.14	GEMIDDELDDES VAN RESPONSE: ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE	151
TABEL 4.15	DIE TAAK VAN DIE PRINSIPAAL: VERSKILLE TUSSEN PRINSIPALE EN ADJUNKHOOFDE EN AFDELINGSHOOFDE	152
TABEL 4.16	DIE STAND VAN GEMEENSKAPSONDERWYS: VERSKILLE TUSSEN RESPONSE VAN PRINSIPALE EN ADJUNK- EN AFDELINGSHOOFDE	153
TABEL 4.17	HOUDING TEENOOR GEMEENSKAPSONDERWYS: VERSKILLE IN RESPONSE VAN PRINSIPALE EN ADJUNK- EN AFDELINGSHOOFDE	154